

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 25 mars 2025

Mål nr
B 6596-24

PARTER

Klagande

O.M.

Ombud och offentlig försvarare: Advokat K.S.

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Mord m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2024-08-16 i mål B 7860-24

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom på så sätt att påföljden för O.M. bestäms till fängelse i åtta år och tio månader.

Högsta domstolen fastställer hovrättens sekretessförordnanden.

Sekretessen enligt 21 kap. 3 a § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska fortsätta att vara tillämplig på uppgifterna om O.M.s adress i partsbilagan till denna dom.

K.S. ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av O.M. i Högsta domstolen med 12 391 kr. Av beloppet avser 9 913 kr arbete och 2 478 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

O.M. har yrkat att Högsta domstolen ska lindra påföljden.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. På eftermiddagen den 30 maj 2023 angreps G.J. av två personer utanför ett flerfamiljshus i Hagalund i Solna. Båda gärningsmännen var beväpnade. Den ene hade en pistol och den andre, O.M., hade ett automatvapen. När G.J. försökte avvärja angreppet kom han och O.M. i fysisk kontakt med varandra, något som ledde till att de båda föll omkull på marken. Vid detta tillfälle var G.J. redan skottskadad. I samband med att O.M. reste sig från marken råkade han avlossa ett skott som träffade den andre gärningsmannen.

2. O.M. förflyttade då den andre gärningsmannen en bit bort ifrån platsen och gick sedan tillbaka till G.J. och sköt, på kort avstånd, ett flertal skott i G.J.s överkropp och huvud medan denne låg ner på marken. G.J. avled på platsen.
3. G.J. tillfogades mycket omfattande skador och flera av skotten var, sedda var för sig, direkt dödande. Den andre gärningsmannen skadades allvarligt i underarmen och i benet. Det skulle ha funnits risk för hans liv om han inte hade kommit under vård.
4. Åklagaren åtalade fyra personer för att tillsammans och i samförstånd ha dödat G.J. O.M. åtalades även för grovt vapenbrott och – med anledning av att han skjutit den andre gärningsmannen – för vållande till kroppsskada, grovt brott.
5. Tingsrätten dömde O.M. enligt åtalet för mord och vållande till kroppsskada, grovt brott, men bedömde att han inte skulle dömas särskilt för det grova vapenbrottet utan att det konsumerades av mordet. Tingsrätten fann att O.M. och den andre gärningsmannen tillsammans och i samförstånd hade skjutit målsäganden. Två andra personer, som bland annat hade agerat spanare, dömdes för medhjälp till mord.
6. Tingsrätten ansåg att det förelåg flera försvårande omständigheter såvitt gällde mordet, bland annat att mordet var noggrant planerat, att det var fråga om en ren avrättning, att målsäganden måste ha känt en stark dödsångest, att mordet skedde på allmän plats i ett bostadsområde och att det fanns en påtaglig risk för att fler personer än G.J. skulle ha kunnat träffas av skott från automatvapnet. Straffvärdet motsvarade enligt tingsrätten fängelse på livstid.

7. O.M. var sexton år och åtta månader vid tidpunkten för gärningarna. Tingsrätten uttalade att ett livstidsstraff för det aktuella mordet inte skulle ha kunnat omvandlas till fängelse i endast arton år, utan att straffvärdet borde anses motsvara fängelse i trettio år, från vilket en viss reduktion skulle ske med hänsyn till O.M.s ålder. Tingsrätten ansåg att straffmättningsvärdet uppgick till fängelse i sju år och sex månader.

8. Innan tingsrättens dom meddelades dömdes O.M. för försök till mord avseende två personer i en annan rättegång. Försöksbrottet hade begåtts kort tid före mordet i Hagalund och bestått i att O.M. hade skjutit mot två personer. Den ena blev skjuten med flera skott, varav ett i huvudet, och den andra träffades av ett skott i armen. Mordförsöket hade koppling till en konflikt mellan två kriminella gäng i Göteborg. Straffvärdet ansågs motsvara fjorton års fängelse och påföljden för O.M. bestämdes i den rättegången, med hänsyn till hans ålder och den tid han suttit häktad med restriktioner, till slutet ungdomsvård i två år och två månader.

9. Vid straffmätningen i det nu aktuella målet beaktade tingsrätten den tidigare domen, som ännu inte hade fått laga kraft och därför inte kunde undanröjas, och bestämde med tillämpning av 34 kap. 2 § brottsbalken påföljden för mord och vållande till kroppsskada, grovt brott, till fängelse i fem år och två månader.

10. Hovrätten har undanröjt den tidigare utdömda påföljden och i stället bestämt en gemensam påföljd för samtliga gärningar. Hovrätten har uttalat att det samlade straffmättningsvärdet, efter att hänsyn tagits till O.M.s ålder, uppgår till tio års fängelse. Med hänsyn till att han suttit häktad med restriktioner i tio månader har påföljden bestämts till fängelse i nio år och tio månader.

Frågan i Högsta domstolen

11. Frågan i Högsta domstolen är framför allt hur straffmätningen ska göras för personer som begått brott före arton års ålder, när straffvärdet för brottsligheten motsvarar fängelse på livstid.

Straffet för mord

12. Enligt 3 kap. 1 § brottsbalken döms den som berövar annan livet för mord till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år, eller på livstid. Som skäl för livstids fängelse ska det särskilt beaktas om gärningen föregåtts av noggrann planering, präglats av särskild förslagenhet, syftat till att främja eller dölja annan brottslighet, inneburit svårt lidande för offret eller annars varit särskilt hänsynslös.

13. Före 2009 var straffskalan för mord fängelse i tio år eller på livstid. Tio år var då också det längsta möjliga tidsbestämda straffet som kunde utdömas för ett enskilt brott. Bestämmelsen har sedan ändrats vid flera tillfällen i syfte att åstadkomma både en mer nyanserad straffmätning och en höjd straffnivå för mord.

14. Genom en lagändring 2009 ändrades straffskalan för mord så att den omfattade fängelse lägst tio och högst arton år eller på livstid. Skälet var att den tidigare skillnaden mellan det längsta tidsbestämda straffet, dvs. tio år, och livstidsstraffet ansågs för stor; livstidsstraff kunde inte omvandlas till mindre än arton år enligt lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid. Det högsta tidsbestämda straffet för mord blev nu alltså arton år.

15. Fem år senare, 2014, ändrades straffskalan för mord på nytt, nu i det uttalade syftet att öka andelen livstidsstraff. Den ändringen ledde dock inte till avsett resultat (jfr ”Mordstraffskalan” NJA 2016 s. 3).

16. En ny ändring genomfördes 2020, åter i syfte att öka andelen livstidsstraff. I 3 kap. 1 § anges numera vissa förhållanden som särskilt ska beaktas som skäl för livstids fängelse (se p. 12). Enligt förarbetena innebär ändringen att det beträffande mord som tidigare bestraffades med fängelse i femton till arton år, nu finns skäl att i stället bestämma straffet till livstids fängelse och att straffnivån höjs även för mord som inte bestraffas med fängelse på livstid. I förarbetena uttalas också att den skärpta syn på mord som kom till uttryck genom lagändringen skulle påverka straffmätningen i skärpande riktning även för mord som begåtts av någon som inte har fyllt 21 år. (Se prop. 2018/19:138 s. 15 f., 29 och 34.)

17. I takt med lagändringarna har det i praxis utvecklats vissa hållpunkter för straffvärdebedömningen (se bl.a. ”Bajonettmordet” NJA 2013 s. 376 och ”Mordet med kökskniven” NJA 2021 s. 32). Numera är utgångspunkten att mord ska anses ha ett straffvärde som motsvarar fängelse i sexton år om det inte finns vare sig några försvårande eller några förmildrande omständigheter (se ”Mordet med kökskniven” p. 36).

18. Reglerna i 29 kap. brottsbalken är naturligtvis tillämpliga också vid straffvärdebedömningen avseende mord, men de omständigheter som enligt 3 kap. 1 § utgör särskilda skäl för livstids fängelse bildar en utgångspunkt vid bedömningen av om ett livstidsstraff ska väljas. Man kan uttrycka det så att lagstiftaren genom regleringen i 3 kap. 1 § har använt tekniken med kvalifikationsgrunder för att i ett visst avseende – i valet mellan tidsbestämt straff och livstid – styra straffvärdebedömningen i stället för, som brukligt, gradindelningen. (Se ”Mordet med kökskniven” p. 14–20.)

Regleringen av ungdomsreduktionen i 29 kap. 7 § brottsbalken

Bakgrund

19. Alltsedan 1989 års påföljdsreform har det i 29 kap. 7 § funnits en särskild reglering av straffmätningen avseende personer som begått brott före 21 års ålder. Regleringen bygger bland annat på tanken att ungdomar är mer sanktionskänsliga och inte har en fullt utvecklad ansvarsförmåga och därför bör behandlas lindrigare än vuxna från straffrättslig synpunkt (se från senare tid t.ex. prop. 2021/22:17 s. 14 f.).

Närmare om ungdomsreduktionen i första och tredje styckena

20. Paragrafens första stycke har, bortsett från redaktionella justeringar, inte ändrats sedan 1989. I stycket föreskrivs att domstolen, om någon har begått brott innan han eller hon har fyllt tjuogoett år, särskilt ska beakta hans eller hennes ungdom vid straffmätningen samt att domstolen i dessa fall får döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

21. Ungdomsreduktionen är tänkt att tillämpas mer eller mindre schablonmässigt utifrån ålder, dvs. utan hänsyn till den enskilda individens mognad, på så sätt att reduktionen är störst för 15-åringar och sedan avtar med stigande ålder fram till 21 års ålder (jfr prop. 1987/88:120 s. 97 f.). Även om Högsta domstolen har avstått från att uttryckligen slå fast några schematiska regler för procentuell nedsättning utifrån ålder (se ”Skånerånen” NJA 2000 s. 421) har det i praxis utvecklats en relativt tydlig linje där ungdomsreduktionen getts ett schablonmässigt genomslag. Detta har också i senare lagmotiv ansetts ha goda skäl för sig (se t.ex. prop. 2021/22:17 s. 15, 35 och 37 f.). Strafflängden för unga bestäms som utgångspunkt i kvotdelar i relation till ett tänkt straff för en vuxen lagöverträdare, motsvarande ungefär en femtedel för en 15-åring, en fjärdedel för en 16-åring, en tredjedel för en

17-åring, hälften för en 18-åring, två tredjedelar för en 19-åring och fyra femtedelar för en 20-åring.

22. Schablonerna bör dock – till undvikande av tröskeeffekter – tillämpas så att övergången mellan olika åldrar blir flytande. Sålunda bör en 16-åring som begått brott strax före sin 17-årsdag behandlas närmast som en 17-åring.

23. Tillämpningsområdet för ungdomsreduktionen i första stycket har inskränkts 2022. Då infördes i paragrafen ett nytt tredje stycke där det anges att reduktionen enligt första stycket inte gäller för allvarigare brott som någon har begått efter att han eller hon fyllt arton år.

Straffskaleregleringen i paragrafens andra stycke

24. I 29 kap. 7 § andra stycket regleras det särskilda straffmaximum som gäller för unga lagöverträdare. I den ursprungliga lydelsen angavs endast att ingen fick dömas till fängelse på livstid för brott som han eller hon begått före tjuogoett års ålder. Eftersom det högsta tillåtna tidsbestämda straffet då var tio år innebar regleringen att unga lagöverträdare kunde dömas till maximalt tio år för ett enskilt brott och maximalt fjorton år för flerfaldig brottslighet.

25. När straffskalan för mord ändrades 2009 fick stycket en ny lydelse som innebar att det högsta tillåtna straffet för personer under 21 år blev fjorton års fängelse oavsett om fråga var om ett eller flera brott under förutsättning att fängelse på mer än tio år och på livstid var föreskrivet för brottet. I samband med detta uttalades i förarbetena att utgångspunkten för ungdomsreduktionen i de fall där en vuxen skulle ha dömts till fängelse i arton år eller på livstid borde vara arton års fängelse (se prop. 2008/09:118 s. 34 och 52 f.).

26. Ytterligare en justering av andra stycket skedde 2022 i samband med att tillämpningsområdet för ungdomsreduktionen avseende myndiga unga lagöverträdare begränsades (se p. 23). De straffskalobegränsningar som gäller enligt andra stycket inskränktes då till att gälla endast omyndiga unga lagöverträdare. För myndiga lagöverträdare gäller sedan dess de vanliga straffskalorna – även när de innehåller livstids fängelse – utan någon begränsning.

Vilken betydelse har ändringarna av ungdomsreduktionen för myndiga lagöverträdare för straffmätningen avseende de omyndiga?

27. Som framgått innebar 2022 års ändringar i 29 kap. 7 § att de myndiga unga lagöverträdarna dels i stor utsträckning undantogs från ungdomsreduktionen i första stycket, dels inte längre kom att omfattas av den straffskalobegränsning som finns i andra stycket.

28. En viktig fråga vid denna ändring var ofrånkomligen vad som skulle gälla för de omyndiga unga lagöverträdarna, när ungdomsreduktionen för myndiga unga lagöverträdare begränsades (se SOU 2018:85 bl.a. avsnitt 8.3 och prop. 2021/22:17 s. 11). Frågan om behandlingen av de omyndiga uppmärksammades alltså särskilt vid ändringen. Det innebär att de uttalanden som gjordes beträffande denna åldersgrupp får ses som ett uttryck för lagstiftarens ställningstagande i den frågan även om de inte direkt har kommit till uttryck i lagtexten.

29. I propositionen uttalades i nu aktuella delar att de ändrade reglerna för myndiga unga lagöverträdare inte skulle påverka ungdomsreduktionen för de omyndiga lagöverträdarna. Det angavs gälla såväl förändringen i andra stycket (se p. 26) som införandet av det nya tredje stycket (se p. 23). Det underströks också att detta skulle gälla oavsett att vissa tröskeleffekter kan uppstå i förhållande till de omyndiga lagöverträdarna. (Se prop. 2021/22:17 s. 61; se också s. 37 f.)

30. Samma uppfattning kom till uttryck i anslutning till att regeringen berörde frågan om det fanns skäl för en ändring av straffskalan med anledning av att de unga myndiga lagöverträdarna inte längre skulle omfattas av det andra stycket.

”Ändringen innebär att bestämmelserna om svåraste straff endast ska gälla för brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 18 år, i stället för som hitintills 21 år. Förslaget är dock inte avsett att påverka den i praxis väletablerade ordningen för tillämpningen av ungdomsreduktionen vid brottslighet som begås av lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år (jfr avsnitt 5.1 och 10.1). Något behov av att som utredningen och Malmö tingsrätt föreslår ändra bestämmelserna om vilket svåraste straff som kan dömas ut för den åldersgruppen finns därför inte.” (A. prop. s. 41.)

31. De uttalanden som gjordes i samband med ändringen 2022 måste sammantaget så förstås att utgångspunkten är att straffmätningen för de omyndiga unga lagöverträdarna i princip ska ske på samma sätt som tidigare och att det förhållandet att andra stycket numera endast gäller omyndiga unga lagöverträdare inte föranleder någon annan bedömning.

32. Att det särskilda straffmaximum på fjorton år som anges i 29 kap. 7 § andra stycket numera gäller endast för omyndiga unga lagöverträdare medför i och för sig att det skapas ett ytterligare utrymme för differentiering i åldrarna 15–17 år, eftersom hänsyn inte längre behöver tas till att också unga lagöverträdare i åldrarna 18–20 år behöver rymmas inom straffmaximum. Det kan emellertid, mot bakgrund av de uttalanden som gjordes i propositionen, inte tas till intäkt för att hela straffskalan i fortsättningen mer generellt ska användas för de omyndiga; tvärtom bör utgångspunkten fortsatt vara att de i de flesta fall ska behandlas precis som tidigare. Samtidigt bör det noteras att motivuttalandena inte berör den

särskilda situationen när straffvärdet för gärningen motsvarar fängelse på livstid och att det i just sådana fall därmed, med hänsyn också till andra lagändringar som tillkommit sedan 2009 (se p. 16), kan komma i fråga att använda det utökade utrymmet också vid brott begångna av dem som är i åldersintervallet 15–17 år.

Ungdomsreduktionen vid livstidsstraff

Utgångspunkt för beräkningen

33. Som redan nämnts gjorde lagstiftaren vissa uttalanden om ungdomsreduktionen i samband med 2009 års lagstiftning om straffskalan för mord och om straffmaximum för unga lagöverträdare. Vad som sades var att domstolarna vid beräkning av ungdomsreduktionen borde utgå från 18 års fängelse, såväl i fall när en vuxen skulle ha dömts till livstids fängelse som i fall när en vuxen skulle ha dömts till fängelse i 18 år (prop. 2008/09:118 s. 52 f.).

34. En utgångspunkt vid arton års fängelse ligger, om man hänför sig till de schabloner som ofta används vid tillämpningen av 29 kap. 7 § brottsbalken (jfr p. 21 ovan), väl i linje med regleringen av slutan ungdomsvård (jfr 32 kap. 5 §). Om ett livstidsstraff vid tillämpning av ungdomsreduktionen anses motsvara fängelse i arton år, kommer straffmättningsvärdet för en 17-åring att hamna någonstans runt sex år vilket, med beaktande av att villkorlig frigivning inte sker från slutan ungdomsvård, motsvarar den maximala tiden för slutan ungdomsvård, dvs. fyra år. Före 2022 års reform av ungdomsreduktionen för myndiga unga lagöverträdare låg en sådan utgångspunkt också väl i linje med det allmänna maximistraffet för unga lagöverträdare. Om man utgick från arton år kom en 20-åring att hamna på ett straffmättningsvärde motsvarande ungefär fjorton års fängelse. Utgångspunkten harmonierar också med det förhållandet att någon

straffmätning inte sker inom ramen för ett livstidsstraff när det döms ut (jfr vidare nedan i p. 39).

35. Det har alltså funnits skäl för att ha arton år som en utgångspunkt för beräkningen av ungdomsreduktionen i de fall straffet för en vuxen skulle ha bestämts till livstids fängelse. Domstolarnas straffmätning för unga lagöverträdare, i fall där straffet för en vuxen lagöverträdare skulle ha bestämts till fängelse på livstid, har mot den bakgrunden i regel gjorts med utgångspunkt i arton års fängelse.

36. På senare tid finns emellertid flera exempel på att domstolar frångått den angivna utgångspunkten och i stället utgått från det lägsta straff som domstolen bedömt att ett livstidsstraff hade kunnat omvandlas till. Det har i sådana mål bedömts att straffvärdet legat på exempelvis trettio års fängelse (jfr tingsrättens bedömning i detta mål), eller i vissa fall mer. Ungdomsreduktionen har sedan gjorts med den bedömningen som utgångspunkt.

37. Det finns också exempel där rätten – i stället för att söka en utgångspunkt i det straff som hade gällt för en vuxen lagöverträdare, och sedan göra en reduktion – har utgått från den för ungdomar tillämpliga straffskalan och dess maximum på fjorton år och med det som utgångspunkt gjort en mer allmän bedömning av var straffet bör ligga med beaktande av brottslighetens straffvärde och den tilltalades ålder.

38. Dessa alternativa modeller är emellertid – även om det inte säger något om huruvida de slutsatser om straffmätningens värde som dragits varit fel i det enskilda fallet – förenade med betydande svagheter.

39. Beträffande den modell som innebär att domstolen på ett mer differentierat sätt gör en bedömning av det lägsta straff som ett livstidsstraff hade kunnat omvandlas till bör följande framhållas. Det kan inte anses förenligt med vare sig tankarna bakom ett tidsbestämt straff i allmänhet

eller med det sätt på vilket omvandlingslagen är konstruerad att domstolen vid utdömandet av straffet ska göra en fullständig straffmätning inom ramen för livstidsstraffet. Även om det vid omvandlingsprövningen ska tas hänsyn till vad som framgår av den ursprungliga domen avseende straffmätningen ska också andra omständigheter vägas in. Tanken har uppenbarligen inte varit att det är den domstol som dömer ut ett livstidsstraff som ska bestämma straffvärdet i år eller sätta minimitider avseende livstidsstraffets längd. Eftersom en sådan straffmätning inte ska göras avseende vuxna när ett livstidsstraff döms ut, bör den heller inte användas som grund för ungdomsreduktionen. Detta återspeglas i att det framstår som konstruerat att vid påföljdsbestämningen inom ramen för det nuvarande systemet tala om straffvärden motsvarande t.ex. trettio år.

40. Det kan inte heller anses vara en framkomlig väg att bara utgå från taket på den tillämpliga straffskalan för unga lagöverträdare, dvs. fjorton år. En sådan modell är främmande för svensk straffmätningstradition och den ger också mycket begränsad ledning för hur straffmätningen bör göras för olika åldersgrupper. Denna väg är också mindre väl förenlig med lagstiftarens ställningstagande att ändringen av ungdomsreduktionen 2022 i princip inte skulle påverka reduktionen för de omyndiga unga lagöverträdarna, liksom med tidigare motivuttalanden (se p. 21 och 29–31).

41. Slutsatsen av det anförda blir att arton år alltså bör vara utgångspunkt för beräkningen av ungdomsreduktionen i de fall straffet för en vuxen skulle ha bestämts till livstids fängelse.

Differentiering av straffen

42. En ordning som tar sin utgångspunkt i en strafflängd om arton år medför emellertid – om den tillämpas mekaniskt och utan någon hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet – att straffen för unga personer i en viss ålder inte alls kommer att differentieras när straffvärdet motsvarar

livstids fängelse. Den unge skulle få samma straff oavsett om brottet precis når upp till ett straffvärde motsvarande livstid eller om det finns åtskilliga skäl som i sig är tillräckliga för en sådan slutsats. Och den unge kommer att få samma straff oavsett om det är fråga om ett eller flera brott.

43. En sådan frånvaro av differentiering kan i viss utsträckning motiveras av det förhållandet att lagstiftaren – när det uttalades att arton år bör vara utgångspunkten i fall där en vuxen hade dömts till arton år eller till fängelse på livstid – måste ha utgått från att brott av olika svårhetsgrad skulle komma att bestraffas på samma sätt (jfr ”Tidsbestämningen I–III” NJA 2008 s. 579 I–III).

44. Det sagda hindrar inte – det gäller särskilt mot bakgrund av den utveckling som varit i lagstiftningen sedan uttalandet 2009 (se p. 16 och 32) – att det finns ett utrymme för att genom olika typer av påslag markera att brottsligheten är allvarligare än vad enbart utgångspunkten i fängelse på arton år skulle ge uttryck för. Detta utrymme bör emellertid förbehållas fall där påföljden annars skulle framstå som en klart otillräcklig reaktion på brottsligheten.

45. Så kan vara fallet vid flerfaldig brottslighet av mycket allvarlig beskaffenhet. Det förhållandet att ett livstidsstraff hade omfattat all brottslighet för en vuxen bör i sådana situationer inte utgöra hinder mot en viss differentiering i en situation där den unge de facto inte döms till ett livstidsstraff utan till ett straff som är tidsbestämt. En annan ordning skulle innebära att bedömningen att en gärning har ett straffvärde motsvarande livstid skulle hindra en samlad straffvärdebedömning för en omyndig som begått ytterligare allvarliga brott. I en situation då ett av brotten når upp till livstid skulle alltså de ytterligare brotten inte på något sätt påverka påföljden. En sådan ordning stämmer inte överens med det förhållandet att reglerna om påföljdsbestämning sammantaget lämnar ett utrymme för

bedömningar med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet och att den påföljd som slutligen bestäms, med beaktande av lagöverträdarens ungdom, ska vara en proportionerlig reaktion på brottsligheten.

46. Även när omständigheterna vid ett enskilt brott på ett tydligt sätt skiljer sig från andra mord där straffvärdet når upp till livstids fängelse bör av motsvarande skäl ett sådant utrymme finnas. Det måste då hållas i minnet att redan det förhållandet att straffvärdet når upp till fängelse på livstid förutsätter att det föreligger försvårande omständigheter; det måste alltså tillkomma något ytterligare som tydligt motiverar ett påslag.

47. Om man har att göra ett påslag för tillkommande brottslighet eller försvårande omständigheter avseende ett enskilt brott måste det avgöras hur stort detta påslag bör vara. Vid den bedömningen bör intresset av att kunna differentiera mellan de olika åldersgrupper som omfattas av 29 kap. 7 § andra stycket beaktas. En någorlunda rimlig ordning kan uppnås om man utgår från att straffskalans maximum bör användas endast i undantagsfall och då huvudsakligen avseende personer som vid gärningen var nära 18 års ålder och att det maximala straffet för de yngre åldersgrupperna ligger lägre än så. Nära till hands ligger att utgå ifrån att straffet för en person som är blott 15 år i regel inte bör sättas över tio år och att taket för 16- respektive 17-åringar i regel ligger mellan denna nivå och maximistraffet om fjorton år.

48. Vid denna tillämpning bör de allra översta delarna av dessa intervall i princip förbehållas fall där fråga är om synnerligen allvarlig flerfaldig brottslighet på nivån för livstid.

49. Även i fall där det är fråga om ett enda brott – där omständigheterna är så försvårande att detta särskilt bör markeras – kan det som framgått vara motiverat med ett påslag. Påslaget bör i dessa situationer dock i allmänhet

inte överstiga två år. Skälet till det är att straffskalan för unga lagöverträdare är begränsad. För att systemet ska hålla ihop måste det finnas utrymme också för sådana fall där den tilltalade visserligen döms för flera allvarliga brott, men det inte är fråga om sådana synnerligen allvarliga fall som avses i föregående punkt.

50. Storleken på påslaget för försvårande omständigheter vid ett enskilt brott bör bestämmas främst utifrån betydelsen av de försvårande omständigheterna. Hänsyn bör i viss mån tas även till den tilltalades ålder men eftersom utrymmet för påslag i dessa fall är begränsat – och hänsyn till åldern avseende det aktuella brottet redan har tagits vid den reduktion som gjorts utifrån utgångspunkten i arton år – kan åldern inte ges samma betydelse som annars.

51. I slutänden måste domstolen alltid göra en helhetsbedömning och se till att den påföljd som bestäms – med beaktande både av lagöverträdarens ungdom och de ramar i övrigt som lagstiftningen ger – blir en proportionerlig reaktion på brottsligheten.

Bedömningen i detta fall

Straffmätning med hänsyn till brottsligheten och åldern

52. Som hovrätten funnit ska O.M. dömas för mord och vållande till kroppsskada, grovt brott. Till detta kommer att O.M. enligt en tidigare dom dömts för mordförsök avseende två personer. Högsta domstolen finner inte skäl att frångå hovrättens bedömning att den tidigare påföljden avseende mordförsök ska undanröjas och gemensam påföljd bestämmas för den samlade brottsligheten.

53. Det mord som O.M. dömts för i detta mål har varit noggrant planerat och har utgjort ett led i en organiserad nätverkskriminalitet. G.J. har blivit angripen under två skeden och måste under mellantiden, när han på grund av

de inledande skadorna inte kunde ta sig från platsen eller få hjälp, ha förstått att han skulle bli dödad. Gärningsmännen har varit i numerärt överläge och flera direkt dödande skott har avlossats mot G.J. som legat försvarslös på marken. Tillvägagångssättet – avlossande av ett stort antal skott med automatvapen på en allmän plats där andra personer befann sig – har lett till att en annan person än det tilltänkta brottsoffret har skadats allvarligt och inneburit en påtaglig risk för att ytterligare personer skulle träffas av skotten.

54. Gärningen får mot den nu angivna bakgrunden anses präglad av sådan särskild hänsynslöshet som avses i 3 kap. 1 § andra meningen brottsbalken. Vid en sammantagen bedömning är omständigheterna vid mordet så kvalificerade att straffvärdet klart motsvarar livstids fängelse.

55. O.M. var 16 år och åtta månader vid tidpunkten för gärningarna. En utgångspunkt för tillämpningen av bestämmelsen i 29 kap. 7 § första stycket är då ett fängelsestraff motsvarande arton år (se p. 41). Med sedvanlig ungdomsreduktion för en 16-åring som närmar sig de 17 skulle ett straff utmätt med en sådan utgångspunkt motsvara ungefär fem år och sex månader. Ett straff utmätt på detta sätt kan emellertid inte anses i tillräcklig mån återspegla de försvårande omständigheter som föreligger när det gäller mordet. En helhetsbedömning av de försvårande inslagen får anses resultera i att det bör göras ett påslag på straffet med i vart fall ett år.

56. Härtill kommer att O.M. också döms för vållande till kroppskada, grovt brott, och att han har dömts för mordförsök avseende två personer som har ett inte obetydligt straffvärde. Det sammantagna straffvärdet för brotten får anses motsvara fängelse i fjorton år. Fråga är visserligen inte om ytterligare brott med ett straffvärde motsvarande livstids fängelse, men brotten är så allvarliga att de bör ges ett inte obetydligt genomslag i straffmätningen. Det bör därför göras ett ytterligare påslag på straffet med närmare två år och sex månader.

57. Sammantaget leder detta till en strafflängd om fängelse i nio år. Vid en helhetsbedömning får ett sådant straff, med beaktande av O.M.s ungdom och de ramar som lagstiftningen i övrigt ger, anses stå i rimlig proportion till de brott som O.M. döms för.

Slutlig straffmätning med hänsyn till häktning med restriktioner

58. I sammanhanget bör dock även beaktas att O.M. suttit häktad med restriktioner under cirka tio månader. Med anledning härav bör straffets längd förkortas med två månader.

59. Straffet bör alltså bestämmas till fängelse i åtta år och tio månader.

60. Hovrättens dom ska ändras i enlighet med det sagda.

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Petter Asp (referent), Eric M. Runesson, Christine Lager och Katrin Hollunger Wågnert.

Föredragande har varit justitiesekreteraren Anna-Maria Vesterberg.